

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

říjen 2004 / ročník 5

Jak *nedělat* zdravotnickou politiku

Dan Šťastný

Z historického hlediska sklouzává zdravotnictví všude na světě stále pod větší a větší kuratelou státu: vznikají další a další zákony, omezení a nařízení, stále větší podíl výdajů na zdravotnictví je přerozdělován a roste i absolutní výše nákladů na zdravotnictví. Přesto je systém takového zdravotnictví všude na světě ve finanční krizi a prakticky všude se mluví o bezodkladné nutnosti dalších reforem.

Vzhledem ke směru, jakým se tyto „reformy“ ubírají (další a další socializace a regulace sektoru), lze však úspěšně pochybovat o tom, že tyto reformy kdy požadovaného cíle dosáhnou. Dočasná řešení, která k léčbě daných problémů poskytují, jsou příčinou nově vznikajících a ještě hlubších problémů. Tvůrci reforem neodstraňují příčiny problémů, jen potlačují jejich symptomy: je to, jako kdyby nám lékaři léčili teplotu tím, že nás zavrou do lednice. Taková metoda ale ne vždy ke zdraví povede...

Důvodem takového vývoje není dějinná nutnost, ale neschopnost těch, kteří o tomto sektoru rozhodují (ministerstva, poslanců, ale i lidí z oboru), pochopit základní ekonomický poznatek: nic není zadarmo. Všude tam, kde existují snahy tento nepřijemný aspekt reality nějak popřít a poskytovat něco kvalitního, zdarma a v množství dostatečném pro všechny, vznikají problémy. A stejný osud musí nutně potkat i zdravotnictví, kde dlouhodobě – navzdory všem problémům – převládá víra v to, že je možno poskytovat špičkové zdravotní služby všem zdarma.

Mnohé z problémů, jež současný systém zdravotnictví trápí a způsobují jeho nižší úroveň a vyšší náklady, pramení z ústředního motivu jeho zastánců: hlavně aby pacienti za zdravotnictví co nejméně platili. Potvrzením této teze je například i programové prohlášení Grossovy vlády, v němž se vláda zavazuje stále zvyšovat kvalitu zdravotnictví bez zvyšování spoluúčasti pacientů a dokonce i bez zvyšování sazeb zdravotního pojištění. Argumentovat tím, že i když od nich lékaři žádné peníze nevybírají, stejně za jejich služby nakonec nějak zaplatí a zaplatí za ně dokonce celkem více, se zdá být bezpředmětné. Tento princip je jim natolik svatý, že nejsou ochotni vidět, že kdyby se podle stejného způsobu poskytovali lidem potravi-

(pokračování na straně 2)

Státní rozpočet a lekce z marketingu

David Lipka

Schvalování návrhu státního rozpočtu každoročně přitahuje značnou pozornost médií. Jakkoli se to může na první pohled zdát oprávněné, nic zajímavého na rozpočtu ve skutečnosti není. Alespoň ne z pohledu, který mu média věnují.

Máme tedy zachovat klid, když venku zuří bitva o miliardy rozpočtového schodku, ptáte se? Ano, pokud nepatříte mezi ty, kdož pořádají manifestace, kdykoli na televizních obrazovkách vede souboj běžný prací prášek se svým značkovým kolegou. I v případě rozpočtu to stejně jako u pracích prášků při každé repríze dopadne stejně, daňový poplatník prohrává, politici vítězí. O překvapivost pointy ale v podobných případech nejde. Cílem je, abyste po každém shlédnutí tohoto divadla odcházeli z pocitem neskonaleho štěstí, že za vás bojoval udatný politik a že v souboji se zlem v podobě nedostatečných daňových příjmů se cítí obstar.

Poodhrnutí pozlátka marketinku a letný pohled do zákulisí bojů nás však nenechá na pochybách o pravé podstatě konání politiků. Je to jako v každé iluzionistické produkci – klíč k odhalení tri-

(pokračování na straně 3)

Liberalismus a kořeny evropské prosperity

Staré a nové historické paradigma

Ralph Raico

Když si člověk uvědomí, jakým způsobem se šíří politické názory, dojde k zajímavému zjištění. Stanoviska vzdělaných lidí k zásadním politickým otázkám nejsou zpravidla určována ani znalostmi filosofie ani ekonomie, nýbrž tím, co lidé znají z historie, nebo ještě spíše, tím, o čem se domnívají, že z historie znají. Jak napsal F. A. Hayek: „politické smýšlení stále úžeji souvisí s názory na historické události, a tak to zůstane i nadále.“ Nové ideje teoretiků politiky „nedosahují největšího vlivu v abstraktní formě, nýbrž jako výklad určitých událostí. Pokud jde o přímý vliv na veřejné mínění, jsou historikové před teoretiky o krok napřed.“ (Hayek, 1954, str. 3 a další – česky lze výtah Hayekova textu nalézt na www.libinst.cz pod názvem „Historie a politika“). Zda je člověk příznivcem soukromého vlastnictví a tržního hospodářství, nebo socialismu či nějaké smíšené formy hospodaření, závisí např. velmi silně na jeho osobním názoru na historické otázky, jako je například domnělé zbídačení dělníků během průmyslové revoluce v 19. století, nebo příčiny Velké deprese ve 30. letech 20. století.

Již po několika generacích existuje obsáhlá historická literatura, která utváří a formuje veřejné mínění o tržním hospodářství (kapitalismu) a socialismu. Tato literatura tvrdí přibližně toto: V souvislost se

(pokračování na straně 4)



Jak *nedělat* zdravotnickou politiku

(pokračování ze strany 1)

ny, jídlem by se plýtvalo a na „potravinovém pojištění“ bychom zaplatili nakonec mnohem více.

Kroky k lepšímu: rychle a snadno

Zajímavější je ovšem skutečnost, že současný systém zdravotnictví se skládá i z mnoha opatření, která zmíněný posvátný princip nijak nenarušují a dokonce přímo způsobují, že je zdravotnictví *horší a dražší*. Odstranění takových opatření se totiž nabízí jako ten nejtriviálnější reformní krok - reformní krok, který nezpůsobí nepopulární zvýšení cen, nebude upřednostňovat bohaté před chudými, a přesto zlepší zdraví lidí a sníží náklady celkového systému. O jaká opatření se jedná? Obecně o jakékoli *překážky*, které zákon klade mezi potenciální poskytovatele zdravotní péče a materiálu a jejich zákazníky - pacienty. Jako konkrétní příklad se podívejme na jedno omezení z oblasti lékové politiky.

Dle současných předpisů EU je zakázáno, aby výrobci léčiv veřejně propagovali své produkty, které nejsou volně prodejné (tedy léky „na předpis“). Důvodem, proč v médiích vidáme reklamy jen na volně prodejné léky, tedy není nevole výrobců nám o těchto léčících říci, ale jednoduše skutečnost, že nám to říci *nesmí!*

Je podezřelé, že v době, kdy se tolik mluví o přístupu k informacím a některé zákony dokonce na ně zakotvují nárok, může zcela záměrně existovat zákon, který nám brání, abychom něco viděli, slyšeli a tedy věděli. Reklama - ať už je na cokoli a ať už je jakákoli - totiž není ve svém jádru ničím jiným než pouhým sdělením spotřebitelům: „existuje takový a takový produkt“. Proč se nesmíme dozvědět o nějakém léku jinak než od svého lékaře? Smysluplným důvodem nemůže být (samo o sobě pravdivé) tvrzení, že pacienti lékům nerozumí. V tomto smyslu totiž spotřebitelé obecně nerozumí prakticky žádnému z produktů, které kupují, a přesto jim stát milostivě dovoluje dozvídat se v reklamách o automobilech, pračkách, elektronice, ale i o léčích volně prodejných! Důvodem nemůže být ani skutečnost, že se léky nějak dotýkají zdraví, „a to přece nelze stavět na roveň automobilům, či elektronice!“ I když bychom pominuli, že jak automobily, elektronika a snad každý produkt může se zdravím nějak souviset, nemohli by být v takovém případě povoleny reklamy ani na vitamínové přípravky, léčivé extrakty, prostředky zdravé výživy a ani zmíněné volně prodejné léky! Navíc bychom neměli zapomínat na dvě skutečnosti. Jednak že léčiva obecně prochází těmi nejnáročnějšími testy, bez nichž se vůbec nemohou na trhu objevit (což je také škodlivé, ale to je na jiný článek...). A nakonec na to, že právě v případě léků na předpis se spotřebitel stejně musí obrátit na lékaře. Jeho svolení s aplikací léku tak představuje *dodatečnou* ochranu proti jejich úmyslnému zneužití či mylnému použití.



Jedním ze zdánlivě racionálních ospravedlnění takového zákazu je skutečnost, že uvolnění reklamy by vedlo ke zvýšení spotřeby léků a k následnému nárůstu nákladů zdravotnictví, jehož rozpočet je již beztak deficitní. Zdánlivě neotřesitelná logika takového zdůvodnění se začne rozpadat ve chvíli, kdy do tohoto příběhu doplníme kapitoly, které z něj jeho vypravěči omylem - ale možná i schválně - vypustili.

Co se nám neřekne

Tím nejzávažnějším opomenutím je změna chování pacientů. Uvolnění zákazu reklamy by totiž mělo následující pozitivní dopady:

1) Pacienti by byli především nutně lépe *informováni* o možných nemocích, jejich příznacích a hlavně možnostech jejich léčby. Větší informovanost tohoto druhu by musela vést k tomu, že by se k lékařům *dostavilo* větší množství pacientů, ať již z toho důvodu, že nemoc rozpoznali, nebo prostě proto, že vědí, že se vůbec dá léčit. Z dostupných průzkumů je zřejmé, že i ve vyspělém světě zůstává velká část nemocných neléčena jednoduše z důvodu nevědomosti a absence u lékaře. Ze zprávy *EU Osteoporosis Consultation Panel* z prosince 2003 například vyplývá, že rizika osteoporózy si nebyla vědoma ani polovina z žen, u nichž byla tato nemoc diagnostikována. Navíc léky snižující riziko osteoporózy by mělo dle standardů Světové zdravotnické organizace jen v Evropě užívat asi 12 milionů žen, ale činí tak jen asi pětina z nich. Studie americké vládní FDA (*Food and Drug Administration*) z roku 1999 ukazuje, že 85 % pacientů se dozvědělo o novém léku díky reklamě v médiích a asi polovina pacientů uvedla, že díky reklamě byli schopni udělat lepší rozhodnutí v otázkách svého zdraví. Stejný podíl pacientů uvedl, že je reklama v médiích motivovala k získání dodatečných informací o daném léku a o svém zdraví.

2) S tím souvisí i druhý typ výhod, který spočívá v lepší *spolupráci* mezi lékařem a pacientem. V důsledku zvýšeného povědomí se pacienti, kteří se k lékaři dostaví, cítí být více součástí procesu diagnózy i terapie a lépe dodržující instrukce lékařů. Konkrétně v případě lékové terapie zlepšuje povědomí a pacienta o léku dodržování jeho dávkování a doby terapie a zlepšuje jeho zájem o obnovení předpisu. Právě nedodržování těchto instrukcí a opomíjení prodlužování předpisu je dnes lékařům známým faktorem, který podstatně snižuje efektivnost terapeutického procesu. Z již zmíněné studie FDA plyne, že více jak 60 % pacientů považuje dodatečné informace získané z reklamy za důvod jejich lepší komunikace s lékařem. Průzkum amerického časopisu *Prevention* ukazuje, že asi u poloviny pacientů zvýšila reklama důvěru v bezpečnost a účinnost léku, který užívají, což jistě souvisí s tím, že asi třetina pacientů potvrdila vyšší zájem o dodržování a obnovování receptu.

Umožnění přímé komunikace mezi výrobcí léčiv a (potenciálními) pacienty proto způsobuje vyšší povědomí o zdravotních problémech a možnostech jejich léčby a lepší spolupráci mezi lékařem a pacientem a vyšší „kázeň“ posledně jmenovaného při terapii. Jakmile si toto uvědomíme, vidíme, že z legalizace reklamy neplyne vyšší nákladovost systému, ale spíše úspory! Vysvětlení tohoto zdánlivě paradoxního závěru se skrývá v prevenci a ve včasné diagnóze a terapii, k nimž by legalizace komunikace mezi výrobcí léků a spotřebiteli přispívala. Dnešní nižší výdaje na léky na předpis totiž vůbec neznamenají automaticky úsporu, neboť nižší úroveň prevence a opožděné začátky terapie (nemluvě o léčení dopadů a potlačování symptomů nemocí, včetně nákladů na případnou sociální péči) vyvolávají zpravidla daleko vyšší náklady v jiných položkách systému.

I kdyby však bylo pravdou, že to k vyšším celkovým nákladům zdravotnictví povede, stále z toho neplyne, že by dodatečné nákla-

dy nebyly přijatelnou cenou za lepší zdraví, kterému by se lidé těšili. Cílem zdravotnictví přeci není, aby bylo levné (toho lze dosáhnout prostým návratem ke středověkým procedurám), ale aby zajišťovalo požadovanou kombinaci zdraví a nákladů.

Navzdory těmto zjevným nedostatkům se ovšem zdá, že právě tento argument stojí za resistencí vůči jakékoliv liberalizaci. Podává nám vysvětlení, proč je propagace volně prodávajících léků legální, zatímco léků na předpis nikoliv. Léky na předpis totiž vždy alespoň zčásti zatěžují rozpočet zdravotnictví, zatímco volně prodávající léky si platí každý sám a náklady na ně správce systému nijak netrápí! A protože příznivci současného systému zdravotnictví nechápou, že zákaz reklamy náklady zdravotnictví spíše zvyšuje než naopak, používají jej mylně jako nástroje, jehož prostřednictvím se jejich systém jeví jako méně deficitní, než by jinak byl.

Dočkáme se i v Evropě?

Legalizace reklamy na předepisovaná léčiva není žádným naivním úletem radikálního ekonomy neznalého věci. Ve mnoha vyspělých zemích není tato komunikace mimo zákon postavena. Ve Spojených státech ji FDA uvolnila v roce 1997 a svého kroku nijak nelituje. Z jejích průzkumů z roku 2003 o dopadech této reklamy vyplývá vyšší spokojenost pacientů a i lékařů. Jediné uskopení, které se takovému přístupu brání, je EU, a to i navzdory hlasitým proklamacím o nemocích, dostupných léčbách a způsobech zlepšení kvality jejich života. V roce 2001 připustila smysluplnost legalizace sama Evropská komise, když navrhla částečnou liberalizaci reklamy na léčiva pro pacienty trpící HIV, astmatem či cukrovkou. Přestože tento návrh zcela nepochopitelně diskriminoval pacienty trpící jinými nemo-

cemi, při nichž je komunikace kriticky důležitá (Alzheimerova nemoc či osteoporóza), bylo by bývalo krokem vpřed, kdyby ses jej podařilo prosadit. Bohužel byl opakovaně (Evropským parlamentem i Radou) zamítnut.

Naše (služebně) mladá ministryně zdravotnictví Emmerová, jakožto členka *EU Osteoporosis Consultation Panel*, by mohla vědět, jak závažný problém tato nemoc představuje a do jaké míry je způsobem nevědomostí na straně postižených žen. (Sama EU se chystá utráct miliony na propagační kampaň, která by to ženám sdělovala, ale „to víte, peníze, kde je vzít...?“) Kdyby dala řeč se svými evropskými resortními kolegy a podařilo se jí prosadit legalizaci reklamy, byla by hrdinkou nejen i ministra financí, ale u stovek tisíc žen, jejichž zdraví by velmi prospěla. Nic to nestojí, je to tak jednoduché: prostě zrušit zákaz... ■

Státní rozpočet a lekce z marketingu

(pokračování ze strany 1)

ku tkví v tom nenechat svést svou pozornost umnou prezentací. Kam se tedy při debatách o rozpočtu dívat?

Tak ze všeho nejdříve je nutné si uvědomit, že státní rozpočet představuje pouze část rozpočtů veřejných, asi 70 procent. Handrkování se o pár miliard, když mimo rozpočet stát přerozděluje dalších 350, tak přitahuje naši pozornost zcela zbytečně. A nejen z tohoto důvodu. Státní rozpočet sice nabývá podoby zákona, ale v praxi tato formalita nic neznamená. Ono ostatně dodržet stanovený rozpočet prakticky ani nelze – jak na straně výdajů, tak na straně příjmů se pracuje s odhadovanými veličinami. A vláda toho náležitě využívá. Forma zákona dodá na vážnosti, odhady dostatečnou pružnost.

Vlastní marketingové strategie jsou pak rok co rok stejné, ale proč něco měnit, když to vládě stále vychází. Celý koloběh začíná tím, že ministr financí zadá svému úřadu sestavení rozpočtu. Úředníci se pečlivě podívají na uplynulý rok a zjistí, že všechny veřejné úřady vystačily s penězi jen tak tak. Nikdo nic nevrátil, nikomu nic nezbylo. I usoudí se z toho, že stejné částky musejí dostat i v roce následujícím. A nejen to, máme přeci inflaci a také musíme lidem ve veřejném sektoru přidat na platech, aby nám neutekli do sektoru soukromého, neboť pak by se zřejmě neřízený soukromý sektor zmítal v neregulované anarchii.

Představí tedy nakonec ministr financí návrh státního rozpočtu s ohromným deficitem. Raději jej sice rovnou sníží tím, že některé výdaje vyčlení stranou, ale mnoho to obvykle nepomáhá. Tak třeba 14,1 miliard za ztrátu České konsolidační agentury bylo letos slabým figlem. I proto není obecnostvo spokojeno a návrh vyvolá vlnu kritiky.

Ministři budou křičet, že v této podobě je ohroženo fungování jejich úřadů, předkladatel se bude bránit, že „stát více peněz nemá“.

Tuto šifru obvykle prozíravější politici pochopí jako varování a rozpoznají za těmito slovy pro ně neradostný fakt, že více vláda prostě lidem nedokáže sebrat, alespoň ne příští rok. On už předpokládaný nárůst vybraných daní o 9,4 % znamená nárůst nejen absolutní, ale i relativní. U vyššího čísla proto akutně hrozí, že by si lidé nárůstu placených daní mohli všimnout a to by pro politiku nemuselo skončit šťastně. Někteří z nich si tedy raději osvojí roli šetrných hospodářů a veřejně si uvědomí, že takhle roz-
hazovat by dále nešlo. Začnou proklamovat snahu šetřit. V praxi to znamená, že budou chtít šetřit v kapitolách ostatních ministrů, neboť ty nikdy nejsou tak důležité jako kapitoly jejich vlastní.

Letos se předmětem sporu stalo 10 miliard. Jednání se jevila jako velmi tvrdá, ale nakonec to – jako ostatně každý rok – vyšlo. Vláda schválila rozpočet s výdaji 908 miliard a příjmy o 83 miliard nižšími. Rozpočtový deficit se tedy jako vždy na poslední chvíli podařilo zkrotit do stanovených mezí. Člověk už by politiky málem pochválil za jejich odpovědnost. Jenže to má háček. I navzdory úspěšnému úsilí schodek přesahuje o pár miliard úroveň, kterou si vláda v loňském roce stanovila jako nepřekročitelný strop. Budiž, řeknete si, nikdo snad nepředpokládal, že takový strop bude opravdovým stropem. Konec konců, lepší překročit o pár miliard než o pár desítek. Máte pravdu.

Daleko nejzajímavější na celé věci je, jak k onomu šetření politici dospěli. Tak kupříkladu ministr Škromach přišel s „radikální“ nabídkou škrtů ve výši 4,5 miliardy. Skoro

už bychom mu chtěli gratulovat, jenže ono se to šetří, když vám i po tomto gestu meziročně přidají více jak 51 miliard. Na druhou stranu musíme přiznat, že i ministerstvo průmyslu a obchodu si vydobylo navýšení rozpočtu o 21 procent a ministerstvo zemědělství dokonce o padesát a prý to je stále málo, šetřit u nich není kde. Mezi slepými je jednooký králem.

Když ale téměř nikdo nešetřil, kde se úspory vzaly? Jak je v našich končinách tradicí, když nelze snížit výdaje, navýší se příjmy. Aby nedošlo k mýlce, to neznamená, že ministerstvo najednou zvýší sazby daní či zavede daně nové. V praxi to značí, že ze dne na den náhle zjistí, že vlastně vybere o 10,4 miliardy více, než původně plánovalo. A tak se vlk nažral a koza zůstala celá. Zázrak? Ne, politika. Vláda se může pochlubit „razantními“ úsporami a ministři v klidu mohou utrácet urvané miliardy. Pak se není co divit, že loni stanovený výdajový strop je vládě příliš nízký a to o celých 14 miliard. A tak zatímco téměř všechny země OECD v druhé polovině 90. let snižují podíl svých výdajů na hrubém domácím produktu, Česká republika kráčí hrdě proti proudu. Ono ostatně nelze ani nic jiného čekat. Pokud téměř 40 procent státního rozpočtu spolknou sociální dávky a dalších čtyřicet procent je také mandatorních, nemůžeme očekávat, že bychom se při jeho sestavování dočkali kdy nějakého překvapení. Nedělá-li vláda pro zmírnění svého bujení nic během roku, na podzim to již nezachrání. A proto budeme zase svědky „dramatických“ podíváních, ve kterých již vlastně vůbec o nic nejde. Můžeme si jen postesknout, že v případě vládních iluzí nelze přepnout na jiný program. ■

Liberalismus a kořeny evropské prosperity

(pokračování ze strany 1)

silnými hospodářskými změnami v „novém věku“ vznikla nová třída občanů, která následovala dřívější šlechtu, dosáhla uznání a získala kontrolu nad vládním aparátem. Současně ale vznikla další třída – dělnictvo. Tento „čtvrtý“ stav usiloval také o uznání a vládu a rozvoj vlastní ideologie, socialismu, tj. revolučního přechodu k vyššímu stupni lidské emancipace. Vznikl tak nevyhnutelný spor mezi těmito dvěma třídami – v podstatě vykořisťovaných a vykořisťovatelů, který utváří novodobé dějiny a vedl v našem věku v konečném důsledku k vytvoření státu blahobytu – jakémusi způsobu vyřešení tohoto sporu.

V poslední době ale dochází k rozšiřování jiného přístupu, paradigmatu, daleko obsáhlejšího a historicky hlouběji zakořeněného, který staví moderní tržní hospodářství, liberalismus a socialismus do úplně jiného světa.

Tento způsob nazírání na dějiny, který je rozvíjen lidmi, jako jsou David Landes, Jean Bauchler, E. L. Jones, Douglass C. North a další, může být zpětně vysledován přinejmenším až k velkému historikovi jménem Henri Pirenne.¹ Všeobecně bývá tento směr označován jako „institucionální“ učení, někdy také jako interpretace „evropského zázraku“, podle známé práce E. L. Jonese.

Zázrak, o který se zde jedná, spočívá ve skutečnosti, že lidé v Evropě a jejich koloniích dosáhli dlouhotrvajícího růstu produktu „na hlavu“ a tímto způsobem unikly „maltusianské pasti“. Podle nového paradigmatu leží kořeny tohoto zázraku v obratu, ke kterému došlo v rozvíjející se evropské civilizaci. Evropa se rozhodla pro takové instituce a hodnoty, které omezují politickou moc a podporují individuální práva, obzvláště vlastnické právo.

V protikladu k ostatním velkým civilizacím – především Číně, Indii a islámskému světu – se Evropa proměnila po pádu Západořímské říše v systém oddělených, decentralizovaných a konkurujících si mocí a systémů práva. V tomto systému nebylo všeobecně možné, aby nějaká politická jednotka začala omezovat a pošlapávat vlastnická práva stejnými prostředky, které byly v ostatních částech světa na denním pořádku. Ve vzájemné konkurenci knížata objevovala, že veřejné vyvlastňování, neomezené zdaňování a překážky obchodu nezůstávají bez trestu. Slovy Ericha Weedeho: „Právě protože vlastníci, talentovaní lidé a kapitál mohou lehce přesídlit z jednoho státu do druhého, omezily se dramaticky politické přehmaty v hospodářství.“ (Weede, 1988, s. 181). „Soutěž států“ se stala slovy Gerarda Radnitzkého „nejdůležitější garancí svobody.“ (Radnitzky, 1995, s. 204)

K tomu se vytvořila feudální šlechta a církev, která přesahovala jednotlivé národy a představovala protiváhu centrální moci. V průběhu staletí a trvajících bojů bylo každé území rozděleno na svobodné státy, řády,

svobodná města, náboženská společenství, univerzity – vždy s nezávisle garantovanými svobodami. Knížata byla vázána závazky vůči shromážděním stavů a udělenými garancemi svobod, k jejichž poskytování byla nucena. Základy panství práva platily – přinejmenším teoreticky – v celé Evropě.

Časem byla vlastnická práva – včetně práv na osobní svobodu – přesněji definována a lépe chráněna, takže vlastníci měli větší možnost užívat plodů svých investic a vynalézavosti. Se svobodnějším a lépe ochraňovaným soukromým vlastnictvím vznikla možnost nepřetržitého novátorství prováděného na trhu. Ve městech vznikla nová společenská třída. Skládala se z obchodníků, kapitalistů a továrníků a užívala „imunity před vměšováním silných sociálních sil, které se stavěly proti změnám, růstu a novátorství.“ (Rosenberg/Birdzell, 1986, s. 24). Hospodářství následně dosáhlo značné míry autonomie proti politické moci, která – pomíne-li relativně krátké období – byla ve zbylém světě neznáma.

Rozhodující role v tomto rozvoji byla vyhrazena středověké katolické církvi. Tato okolnost je vyzdvihována zvláště Haroldem J. Bermanem.² Od 11. století vytvořil papež Řehoř VII. a jeho následovníci „korporativní, hierarchickou církev ...nezávislou na císaři, králi a feudálních pánech“. Byla tím v pozici postavit se světské moci a její snaze získat vliv a moc.

Tento institucionální rozvoj umožnil na Západě lepší prosazení proti-státního křesťanského myšlenkového dědictví. Karl Ferdinand Werner (Werner, 1988, s. 172) upozornil na názor klasického historika Friedricha Klingnera, který už v roce 1941 ukazoval, že křesťanské myšlení, zvláště to od Sv. Augustina, stát radikálně znesvětilo: „Augustinovo smýšlení se liší... tím, že Řím sesazuje „z trůnu“ jako metafyzickou veličinu.Augustin posunul křesťanské myšlení od bezpodmínečnosti, konečné platnosti nadpozemské podstaty k podmíněnosti a vztahu k pozemským věcem. Nyní se nachází ve stejné pozici jako vše ostatní pozemské a pomíjivé.“³ Ve středověké scholastice vznikla teorie, která politickou moc omezovala jak pomocí světských, tak teologických prostředků v takové míře, že Lord Acton mohl mluvit o Tomáši Akvinském jako o prvním whigovi.

Hans Albert vyvozuje výsledek dnešního institucionálního určení ve formulaci: „Zdůrazňuje se, že základní idea, která na sebe vztahovala evropský příspěvek ke světové civilizaci, je ‚idea svobody‘. To vyjadřuje nejlépe, co dalo vzniknout jedinečné evropské cestě.“ (Albert, 1986, s. 30 a násl.)

Z této perspektivy je liberalismus lépe pochopitelný. Zakořeněn hluboko v evropské půdě kvasil liberalismus v 17. století jako reakce na nápor absolutismu proti získávané svobodě Evropanů. V následujících staletích se rozvíjel jako vícerozměrný světový názor, v jehož centru stojí pojem řádu, který zahr-

Předplatné TL na rok 2004

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?
Předplatte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.*

Roční předplatné získá ten, kdo daruje
Liberálnímu institutu
minimálně 150,- Kč
na jeho činnost. Elektronické předplatné ve
formátu pdf za polovinu!

Účet 55 94 61/0300
Standardní roční předplatné: 0,25 g zlata

e-gold účet: 131844
Více o e-gold na: www.libinst.cz

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

**TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz**

Její vydávání není povoleno ani schváleno
žádnou státní institucí.

nuje svobodu v její jedině, modernímu světu přizpůsobené formě. Krok za krokem, v praxi i teorii, byly jednotlivé oblasti lidského jednání odnímány vrchnostenské kontrole a přenechány dobrovolnému chování samostatně řízených společností. S každým společenským pokrokem, jak poznamenal Weede, „politická filosofie a politická ekonomie (nebo národohospodářská nauka) ... tyto vymoženosti zpracovávaly, obhajovaly a systematizovaly.“ (Weede, 1989, s. 33) ■

Výňatek z knihy **Ralpa Raica** *Partei der Freiheit: Studien zur Geschichte des deutschen Liberalismus, Lucius & Lucius, 1999, kap. 1. Profesor Raico je profesorem evropské historie na SUNY College, Buffalo. Některé z jeho textů lze nalézt na www.mises.org/fellows.asp?control=13*

1 *Pirenne* (1951; Sbíрка jeho spisů, hlavně z dvacátých a třicátých let); *Landes* (1970); *Baechler* (1971); *Baeschler* (1995); *North/Thomas* (1973); *North* (1981); *Jones* (1987); *Powelson* (1994); *Roseberg/Birdzell, Jr.* (1986); *Baechler/Hall/Mann* (1988); Pro větší přehled o literatuře podívej na: *Weede* (1990); *Radnitzky* (1991, s. 139ff.). Přehledné dílo o literatuře: *Weede* (1988, s. 172ff.). Kritickou úvahu o pozici Douglassa C. Northa: *Wischermann* (1993, s. 239ff.).

2 *Berman* (1974, s. 49ff.); *Berman* (1983). Nástin této interpretace lze vysledovat až u Lorda Actona.

3 *Klingner* (1941, s. 54f.). Hans Albert zdůrazňuje také klíčovou roli katolické církve ve středověku. Mluví o „rozkladu a konfliktu mezi křesťanskou a politickou autoritou“ a připouje: „Konflikt mezi církví a monarchy umožnil šlechtě a měšťanům rozvíjet se k sociálním výtvarům jednotlivých kohezí a tímto způsobem uskutečnit reprezentativní společenstvo.“